

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

63

ਸਥਦੁ

ਭਾਗ - ੬

‘ਖੜੀ’

‘ਸਬਦੁ’

ਭਾਗ-6

ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੁਰਜ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ —

ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ
 ਠੋਕਰਾਂ
 ਭੁਲੇਖੇ
 ਦੁਖ-ਕਲੇਸ਼

ਆਦਿ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ —

ਮੱਛਰ
 ਕੀੜੇ
 ਠੂੰਹੇ
 ਸੱਪ

ਆਦਿ, ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਪਲਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਦਾਉ ਲਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਡੰਗ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਦੁਖ-ਕਲੇਸ਼ ਇਸ ਲਈ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਮਨੁੱਖ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਠੋਕਰਾਂ, ਭੁਲੇਖਿਆਂ, ਡੰਗ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ, ਜੋ ਕੋਈ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਅਚਨਚੇਤ ਹਮਲਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਭੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਐਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ’ ‘ਤੱਤ-ਸਬਦੁ’ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਯਾ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ, ਸਾਡੇ ਮਨ, ਤਨ, ਬੁੱਧੀ ਉਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ-ਰੂਪੀ ਸੂਖਮ ‘ਘੁੱਪ-ਹਨੇਰਾ’ ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਪਰ ਦਸੇ ਸਥੂਲ-ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭਟਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਇਸ ‘ਅਗਿਆਨਤਾ-ਰੂਪੀ’ ਸੂਖਮ ‘ਅੰਧ-ਗੁਬਾਰ’ ਤੋਂ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਭੁਲੇਖੇ ਤੇ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ‘ਤੱਤ-ਸਬਦ’ ਦੇ ਅੰਤਰੁ-ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡਾ ਮਨ ਭਰਮ, ਦੁਬਿਧਾ, ਸਹਸਾ ਜਾਂ ‘ਦੂਜੇ-ਭਾਉ’ ਰੂਪੀ ‘ਹਨੇਰ’ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਰਤੀਆਂ ਖਿੰਡੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭਰਮਾਈਐ ਦੁਬਿਧਾ ਡੋਬੇ ਪੂਰੁ॥

(ਪੰਨਾ-੧੬)

ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਤਨੇ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ‘ਸਬਦ’ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਰੌਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਾਂ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ, ਸਾਡਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ-ਜੀਵਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸੇ ਤੋਂ ਐਨ ਉਲੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਬਿਨ ਸਬਦੇ’॥’ ਅਤੇ ‘ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ ਬਿਨ’ ਵਾਲੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਣਨ, ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ‘ਸਬਦ’ ਵਰਗੇ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਨ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਬਾਬਤ ਬੜੇ ਭੁਲੇਖੇ ਅੱਤੇ ਗਲਤ ਫ਼ਹਿਮੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੀ ‘ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵਨਾ’ ਤੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਣਜਾਣ, ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ, ਬੇਫ਼ਿਕਰ, ਅਗਿਆਨੀ ਯਾ ਮਚਲੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ‘ਸਬਦ’ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ‘ਅੱਖਰੀ-ਸਰੂਪ’ ਤਾਈਂ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਪਾਠ, ਕਥਾ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ।

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨੰ॥ (ਪੰ.-੬੩੫)
ਅਨੁਸਾਰ, ਨੁਕਤੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ‘ਸਬਦ’ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਅਨੁਭਵੀ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਯਾ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ —

ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ,
ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸੀ।

ਇਹੀ ਵਜਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਤਨੇ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਸਾਡੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ।

ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ‘ਸਬਦ’ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ‘ਸਬਦ-ਸੁਰਤ’ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਵੱਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਐਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਐਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰੇ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਹਿ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਰੇ॥ (ਪੰ.-੧੦੩੯)

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

‘ਸਬਦੁ’, ਲੈਪ (lamp) ਦੀ ਜਗ ਰਹੀ ਲਾਟ (flame) ਵਾਂਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਲੋ ਦੁਆਲੇ ਮਨ-ਰੂਪੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਚਿਮਨੀ (chimney) ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ ਨਾਲ ਲਥ-ਪਥ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ। ‘ਸਬਦੁ’ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਦਾ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਲਖ ਕਰਕੇ, ਮਨੁੱਖ ‘ਸਬਦੁ’ ਦੇ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਸਿਰਫ, ਸਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਦੇ ‘ਸਾਫ਼-ਕਪੜੇ’ ਨਾਲ, ‘ਮਨ’ ਰੂਪੀ ‘ਚਿਮਨੀ’ (chimney) ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਾਲਖ ਨੂੰ ਢੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਗਿਆਸੂ, ਕੇਵਲ ਮਨ-ਰੂਪੀ, ਚਿਮਨੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ-ਬਾਹਰੋਂ ਬੇ-ਧਿਆਨੇ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ‘ਕਾਲਖ’ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ‘ਚਿਮਨੀ’ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ‘ਸਬਦੁ’ ਦਾ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤਾਂ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਇਆ, ਕਿ 'ਸਾਵਧਾਨ ਇਕਾਗਰ-ਚੀਤ' ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਨਾਲ 'ਸਬਦ' ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ 'ਸਬਦੁ' ਦਾ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ 'ਸਬਦੁ' ਨੂੰ ਬੁਝਦੇ, ਚੀਨਦੇ ਜਾਂ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਕਟਾਖ ਕਰਦੀ ਹੈ —

ਸਬਦ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸੇ ਅੰਨੇ ਬੋਲੇ ਸੇ ਕਿਤ ਆਏ ਸੰਸਾਰਾ॥ (ਪੰਨਾ-੬੦੧)

ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ
ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਵਾਰੈ ਵਾਰਾ॥ (ਪੰਨਾ-੬੦੨)

ਨ ਸਬਦੁ ਬੂਝੈ ਨ ਜਾਣੈ ਬਾਣੀ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੇ ਦੁਖਿ ਵਿਹਾਣੀ॥
(ਪੰਨਾ-੬੬੫)

ਮੁਰਖ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨਈ ਸੁਝ ਬੁਝ ਨਹ ਕਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੯੩)

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬਦੁ ਦੀ 'ਵੀਰਾਰ' ਅਥਵਾ 'ਕਮਾਈ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡੀ ਮਨ-ਤ੍ਰਾਪੀ 'ਚਿਮਨੀ' ਸਾਡੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਬਦੁ ਦੇ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤਾਂਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਖਣਾ ਤੇ ਘੋਖਣਾ ਹੈ, ਕਿ —

1. ઉચે-સુચે

ਜਿਉਂਦੇ-ਜਾਗਦੇ
ਰਸ-ਮਈ
ਭੁਣ-ਝੁਣ ਲਾਉਂਦੇ
‘ਅਨਹਦ’
‘ਤੱਤ-ਸਬਦ’

ਦੀ 'ਹੋਂਦ' ਨੂੰ ਅਸੀਂ —

ਵਿਚਾਰਿਆ
ਬੁੱਝਿਆ
ਪਹਿਚਾਨਿਆ
ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ
ਮਾਣਿਆ

ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

2. ਕਿਸੇ ਅਕਹਿ 'ਪੀਤ-ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ-ਚਾਉ', ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਯਾ ਨਹੀਂ ?
3. ਇਹ 'ਜਾਗਤ-ਜੋਤ' ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ 'ਨਿਸਥਾਸਰ' ਜਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?
4. 'ਅਨਹਦ ਸਬਦ' ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ 'ਗੱਜਿਆ' ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?
5. 'ਨਾਮ-ਰਸ' ਦੀ 'ਧੂਹ' ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਜੇ ਨਹੀਂ ! ਤਾਂ ਸਮਝੋ, ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਹੋਏ 'ਅਨੁਭਵੀ-ਤਤ-ਸਬਦੁ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਅਸੀਂ —

ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।
ਕਮਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।
ਮਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਕਟਾਖ-ਮਈ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ, ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਅਗਲੇਗੀ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਗਹੁ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਚੀ-ਸੁਚੀ 'ਸਬਦ-ਸੁਰਤ-ਲਿਵਲੀਨ' ਵਾਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਨੂੰ —

1. ਦਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।
2. ਲੋੜ, ਪਿਆਸ ਯਾ ਭੁਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪੀ।
3. 'ਅਨੁਭਵ' ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉਤੇ ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਚਿੰਨ (symptoms) ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣਗੇ।

1. ਅਸੀਂ ‘ਅੱਖਰੀ-ਰੂਪ’ ਸਬਦ ਨੂੰ ਹੀ ‘ਤੱਤ-ਸਬਦੁ’ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ !
2. ਏਸ ‘ਅੱਖਰੀ-ਰੂਪ’ ਸਬਦ ਦੇ ਪਾਠ, ਪੂਜਾ, ਗਾਇਨ ਤੇ ਕਬਾ-ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਦੀ ਮੌਜ਼ਿਲ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।
3. ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗਾ ਨਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ‘ਅਨੁਭਵੀ’ ਆਤਮਿਕ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਖਦੇ ਹਾਂ।
4. ‘ਅੰਤਰਮੁਖੀ-ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਨ’ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ਯਾ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ‘ਮਰਲੇ’ ਹੋਏ ਹਾਂ।
5. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਨੁਭਵੀ ਅਵਸਥਾਵਾਂ —

‘ਨਾਮ’
 ‘ਸਬਦੁ’
 ‘ਲਿਵ’
 ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ
 ਮਹਾਂ ਰਸ
 ‘ਅਨਹਦ-ਯੁਨੀ’

ਤੋਂ ‘ਕੋਰੇ’ ਹਾਂ।

6. ਅਸੀਂ ‘ਸਿਮਰਨ’, ‘ਸੇਵਾ’, ‘ਲਿਵ’ ਅਤੇ ‘ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ’ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਕਢਕੇ — ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦਾਂ, ਵਿਖੇਵਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਤੇ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕਦੀ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ‘ਲੋੜ’ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

7. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ‘ਮੌਜ਼ਿਲ’ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ।

8. ਇਸ ਝੂਠੀ ‘ਤਸੱਲੀ’ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ‘ਇਲਾਹੀ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਐਨੇ ‘ਸੁਖ-ਰਹਿਣੀ’ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਿਤ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ (religious rites and rituals) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕੌਲ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ‘ਮੈਂ-ਮੇਰੀ’ ਦੇ ਅਧੀਨ ਛੁੱਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰੁਝੇਵੇਂ ਵਧਾਕੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ 'ਸਬਦੁ' ਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ 'ਅਨੁਭਵ' ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ, ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਅਟੁੱਟ 'ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ' ਤੇ 'ਸਬਦੁ' ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ 'ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੇ' ਹਾਂ ਜਾਂ ਮਚਲੇ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ, ਨਾਮ ਦੇ 'ਮਹਾਂ ਰਸ' ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਲਈ ਅਤਿਅੰਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਘਾਲਣਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਕੋਈ 'ਵਿਰਲੇ' ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸੱਚੀ-ਸੁਚੀ', 'ਜਿਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ' 'ਸਬਦ-ਸੁਰਤ' ਵਿਚ ਪਰੋਤੀ ਹੋਈ ਸਤਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਮਲ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ 'ਸਬਦੁ' ਦੀ 'ਚੋਟ' ਖਾਧੀ ਹੈ — ਉਹ 'ਨਾਮ' ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ' ਵਿਚ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ 'ਸੁਰਤ' ਹੀ 'ਸਬਦੁ' ਨੂੰ 'ਵੀਚਾਰ-ਚੀਨ-ਸੀਝ-ਪਹਿਚਾਨ' ਕੇ, ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਸਲੀ ਆਤਮਿਕ 'ਸੇਧ' ਲੈ ਕੇ, ਟੀਸੀ ਜਾਂ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗਰਮਖ ਪਿਆਰੇ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ —

ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰੂ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੫੬)

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੦)

ਐਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰੇ॥

ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਹੁ ਰਹਹ ਨਿਰਾਰੁ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੩੯)

ਗੁਰਮ੍ਰਾਖ ਵਿਰਲਾ ਕਈ ਬੂਝ ਸਬਦ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ॥ (ਪਨਾ-੧੩੩੨)
 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ‘ਸਬਦੁ’ ਦੇ ‘ਸੁਣਨ’ ਦੀ ਬਾਬਤ ਵੀ ਦਿਮਾਗੀ ਭੁਲੇਖੇ ਪਏ ਹੋਏ
 ਹਨ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਰ ਇਕ ਸੁਖਮ ਬਿਆਲ ਦਾ ਸੋਮਾ, ਸਾਡਾ 'ਮਨ' ਤੇ 'ਸੀਮਤ-ਬੁਧੀ' ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂ ਅਸਥਿਲ ਅੱਖਰਾਂ ਜਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਏਨ੍ਹਾਂ ਅਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬਿਆਲਾਂ ਯਾਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਬੁਧੀ ਹੀ ਸਮਝਦੀ ਤੇ ਘੋਖਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ — 'ਪੁਰੋ' 'ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲਾਂ' ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ — ਸਾਡੀ ਸੀਮਤ ਬੁਧੀ ਦੀ ਸਮਝ ਤੇ ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ 'ਅਨੁਭਵ' (intuition) ਦੁਆਰਾ ਹੀ 'ਸਮਝਿਆ' — 'ਸੀਝਿਆ' — 'ਜਾਣਿਆ' — 'ਚੀਨਿਆ' — 'ਪਹਿਚਾਨਿਆ' ਯਾਂ 'ਵਿਸ਼ਾਰਿਆ' ਜਾਂ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਚੈ ਨਾਇ ਪਿਆਰਾ॥	(ਪੰਨਾ-੧੩੪੬)
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਆਪਣਾ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ॥	(ਪੰਨਾ-੧੪੧੫)
ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ ਤਿਖ ਉਤਰੈ ਮੰਨਿ ਲੈ ਰਜਾਇ॥	(ਪੰਨਾ-੧੪੧੬)

ਜਦ ਤਾਈਂ ਸਾਡੀ ਬਿਰਤੀ-ਸੁਰਤੀ 'ਬਾਹਰਮੁਖੀ' ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਰੀਰਕ 'ਕੰਨਾਂ' ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਅਥਵਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਸਬਦੁ-ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੀ ਬਿਰਤੀ-ਸੁਰਤੀ 'ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ' ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ 'ਅਨੁਭਵ' ਵਿਚ ਉਹ ਸਬਦੁ ਦੀ 'ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ' (Divine music) ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ —

‘ਸਬਦ-ਧੁਨੀ’
‘ਅਨਹਦ-ਨਾਦ’
‘ਅਨਹਦ-ਝੁਨਕਾਰ’
‘ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ’
‘ਨਾਮ’

ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ —

ਦਸਵੈ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਏ॥	
ਓਥੈ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ	
ਗੁਰਮਤੀ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਵਣਿਆ॥	(ਪੰਨਾ-੧੨੪)
ਪਿਰੁ ਰੀਸਾਲੂ ਤਾ ਮਿਲੈ ਜਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣੀ॥	(ਪੰਨਾ-੧੭-੧੮)
ਇਸਿ ਇਸਿ ਵਰਸੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ॥	
ਮਨੁ ਪੀਵੈ ਸੁਨਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਾ॥	(ਪੰਨਾ-੧੦੨)
ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਐ ਸਬਦਿ ਬੁਝੀਐ ਸਚਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ॥	(ਪੰਨਾ-੪੨੯)

ਸਾਡੇ ਸਰੀਰਕ 'ਕੰਨ' ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਬੋਲੀ ਤੇ 'ਅੱਖਰੀ ਸਬਦ' ਹੀ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਤਮਿਕ 'ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ' ਯਾ 'ਅਨਹਦ ਸਬਦ' ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਅਸਾਮਰੱਖ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਅਨੁਭਵੀ 'ਖੇਲ' ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ 'ਸਬਦ-ਸੁਰਤ-ਲਿਵਲੀਨ' ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਅੰਤਰਮੁਖੀ — ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ 'ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ-ਲਿਵਲੀਨ' ਦੇ ਤਾਕੀਦੀ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਖਬਰ, ਅਣਜਾਣ, ਅਵੇਸਲੇ, ਲਾਪਰਵਾਹ ਯਾ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਮਚਲੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰਮੁਖੀ, ਮੁਰਦੇ, ਫੌਕੇ, ਰੁਖੇ-ਸੁਖੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ 'ਆਤਮਿਕ ਰੋਸ਼ਨੀ' ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਥਵਾ 'ਸਬਦੁ' ਦੇ 'ਜਗ ਚਾਨਣ' ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਕੀਮਤੀ ਰੁਮਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਬੰਦ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚਲੇ 'ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ' ਰੂਪੀ 'ਇਲਾਹੀ-ਚਾਨਣ' ਤੋਂ, ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਾਂਝਿਆ ਰਖਿਆ, ਬਲਕਿ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭੀ ਏਹੋ ਜਿਹੇ 'ਊਚਮ-ਊਚੇ', 'ਸੁਚਮ-ਸੁਚੇ', ਇਲਾਹੀ ਨਿਰਮਲ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਤੋਂ ਸਖਣੇ ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਗੁਰੂ, ਸਬਦੁ, ਨਾਮ, ਸਾਧ-ਸੰਗ, ਆਦਿ ਦੇ ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦੌਨੋ-ਪਖੀ ਵਿਚਾਰ ਬਖਸ਼ੇ ਹਨ। ਇਕ ਪੱਖ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਗੁਰੂ, ਸਬਦੁ, ਨਾਮੁ, ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਲੜ ਲਗਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪੱਖ ਵਿਚ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੋ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਤੇ ਦੁਖ ਭੋਗਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ-ਸਹਿਤ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਤਾਜ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ 'ਛਾਇਦੇ' ਤੇ 'ਨੁਕਸਾਨ' ਦਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਬਿਖੇਕ-ਬੁਧੀ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹੀ ਆਤਮਿਕ 'ਜੀਵਨ-ਸੇਧ' ਦੀ ਚੋਣ ਆਸਾਨ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸਬਦ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮਨੁੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੁਖ ਭੋਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਭੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ।

"ਨਾਮ ਸੰਗ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਲਾਵੈ॥

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰਤੇ ਨਰਕਿ ਜਾਵੈ॥"

(ਪੰਨਾ-੨੪੦)

"ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹਿ ਪਤਿ ਖੋਇ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯)

"ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਦੁਖੀਆ ਫਿਰੈ ਮਨਮੁਖਾ ਨੋ ਗਈ ਖਾਇ॥"

(ਪੰਨਾ-੬੭)

"ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਕਪਟੀ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ॥"

(ਪੰ.-੧੨੩)

"ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ ਨ ਆਈਆ ਸਬਦਿ ਨ ਲਾਗੋ ਭਾਉ॥

ਓਸ ਨੋ ਸੁਖੁ ਨ ਉਪਜੈ ਭਾਵੈ ਸਉ ਗੇੜਾ ਆਵਉ ਜਾਉ॥"

(ਪੰਨਾ-੫੯)

ਸਬਦੁ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਬਾਂਦਿ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਉਹ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

"ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭਰਮਾਈਐ ਦੁਬਿਧਾ ਛੋਬੇ ਪੁਰੁ॥"

(ਪੰਨਾ-੧੬)

"ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਈ॥

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕੋ ਬਾਇ ਨ ਪਾਈ॥"

(ਪੰਨਾ-੩੬੩)

“ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਪਰਥੰਚੁ ਕਰਿ ਭਰਮਾਈ ਹੋ॥”

(ਪੰਨਾ-੧੦੨੪)

‘ਸਬਦ’ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਵਣ ਜਾਣ ਯਾ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਨਹੀਂ ਕਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ
ਅਤੇ ਜੀਵ ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ —

“ਸਬਦਿ ਨ ਭੀਜੈ ਸਾਕਤਾ ਦੁਰਮਤਿ ਆਵਨੁ ਜਾਨੁ॥”

(ਪੰਨਾ-੨੧)

“ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਅੰਤਰਿ ਆਨੇਰਾ॥

ਨ ਵਸਤੁ ਲਹੈ ਨ ਚੂਕੈ ਫੇਰਾ॥”

(ਪੰਨਾ-੧੨੪)

“ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਛੁਟਹੀ ਭ੍ਰਮਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ॥”

(ਪੰਨਾ-੮੧੯)

“ਸਤਿਗੁਰ ਜਿਨਾ ਨ ਸੇਵਿਓ ਸਬਦਿ ਨ ਲਗੋ ਪਿਆਰੁ॥

ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਪਾਈਐ ਵਿਸਟਾ ਸਦਾ ਖੁਆਰੁ॥”

(ਪੰਨਾ-੫੧੨)

“ਸਾਧਸੰਗਾਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਵਿਣੁ

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੂਨਿ ਭਵਾਵੈ॥”

(ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ.-੫/੧੯)

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕਾਂ ਧਾਰਮਿਕ-ਸਾਧਨ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਫਿਰੇ, ਪਰ ਸਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ
ਤੋਂ ਬਗੈਰ ‘ਜਮ’, ‘ਕਾਲ’ ਜਾਂ ‘ਮੌਤ’ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਤੇ ਭਰ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ
ਸਕਦਾ।

“ਜਮ ਮਹਿ ਬਾਧਾ ਖਾਹਿ ਚੋਟਾ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਬੇਤਾਲਿਆ॥”

(ਪੰਨਾ-੪੩੯)

“ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭੈ ਰਤਿਆ ਸਭ ਜੋਹੀ ਜਮਕਾਲਿ ਜੀਉ॥”

(ਪੰਨਾ-੨੫੧)

“ਜੋਗੀ ਕਾਪੜੀਆ ਸਿਰਖੂਥੇ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਗਲਿ ਫਾਸੀ॥”

(ਪੰਨਾ-੧੩੩੨)

“ਜਬ ਲਗੁ ਸਬਦ ਭੇਦੁ ਨਹੀਂ ਆਇਆ

ਤਬ ਲਗੁ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਏ॥”

(ਪੰਨਾ-੧੧੨੬)

‘ਸਬਦ’ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰੋਂ, ਬਾਹਰੋਂ ਅਉਗੁਣਾਂ, ਪਾਪਾਂ, ਭੈੜੇ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ
ਤਿਸ਼ਨਾ ਕਾਰਣ, ਤਪ-ਤਪ ਕੇ ਖਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਚੇ
ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਭਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

“ਮਨਸੁਖਿ ਅੰਧਾ ਤਪਿ ਤਪਿ ਖਪੈ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਈ॥”

(ਪੰ.-੫੭੧)

“ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਰਚੰਨਿ॥

ਤਿਸਨਾ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੈ ਅਨਦਿਨੁ ਜਲਤ ਫਿਰੰਨਿ॥”

(ਪੰਨਾ-੨੫੫)

“ਰੰਗਿ ਨ ਰਾਤਾ ਰਸਿ ਨਹੀਂ ਮਾਤਾ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਜਲਿ ਬਲਿ ਤਾਤਾ॥”

(ਪੰਨਾ-੬੪੫)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਭੁਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥ (ਪੰ.-੬੦੦)

‘ਸਬਦੁ’ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅੰਧ-ਗੁਬਾਰ ਅਥਵਾ ਭਰਮ ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਬਿਬੇਕਹੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾੜੇ-ਚੰਗੇ, ਬਿਖ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਬੁਝ ਨ ਪਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੫੫)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਅੰਤਰਿ ਆਨੇਰਾ॥
ਨ ਵਸਤੁ ਲਹੈ ਨ ਚੂਕੈ ਫੇਰਾ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਅੰਧ ਅੰਧੇਰਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਸਹਿ ਬੁਝਾਇਦਾ॥ (ਪੰ.-੧੦੬੫)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗਿ ਆਨ੍ਦੇਰੁ ਹੈ ਸਬਦੇ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੫੦)

‘ਸਬਦੁ’ ਦੇ ‘ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਤੋਂ ਬਰੈਰ, ਮਾਇਕੀ ਅੰਧ-ਗੁਬਾਰ, ਭਰਮ ਤੇ ਦੁਬਿਧਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਸਾਂ, ਕਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਬਦੁ ਵਿਸਾਰਨਿ ਤਿਨਾ ਠਉਰੁ ਨ ਠਾਉ॥
ਭ੍ਰਮ ਭੂਲੇ ਜਿਉ ਸੁੰਦੈ ਘਰਿ ਕਾਉ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੩)

ਮਨਮੁਖ ਭੂਲੇ ਬਿਖੁ ਲਗੇ ਅਹਿਲਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਨ ਭਾਇਆ॥ (ਪੰਨਾ-੫੬੫)

‘ਸਬਦੁ’ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਰੈਰ, ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਯਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਬੁੱਧੀ, ਈਰਖਾ ਦਵੈਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤਨਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ ਨ ਆਈਆ ਸਬਦਿ ਨ ਲਾਗੇ ਭਾਉ॥ (ਪੰਨਾ-੫੬੧)

ਸਬਦੈ ਸਾਡੁ ਨ ਆਇਓ ਸਚਿ ਨ ਲਗੇ ਭਾਉ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਿਆਰਾ ਨ ਲਗਈ ਮਨਹਠ ਆਵੈ ਜਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪੬)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭਿ ਦੂਜੈ ਲਾਗੇ ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰਿ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੨)

‘ਸਬਦੁ’ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਹਿਰਦਾ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਰਸੁ ਨ ਆਵੈ ਅਉਧੂ ਹਉਮੈ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਈ॥ (ਪੰ.-੬੪੫)

ਰੰਗਿ ਨ ਰਾਤਾ ਰਸਿ ਨਹੀਂ ਮਾਤਾ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਜਲਿ ਬਲਿ ਤਾਤਾ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੫)

‘ਸਬਦੇ ਹੀ ਨਾਉ ਉਪਜੈ’ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਬਦ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਮ ਉਪਜਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲੜ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ, ਸਬਦੁ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਤੇ ਕਮਾਈ ਬਗੈਰ, ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਬਦ ਦਾ ਸਵਾਦ ਚੱਖਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਜੀਵ ਦਾ ਜੀਵਨ ਫਿਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਬਾਇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਏ ਕੋਈ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਵਣਿਆ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੪)

ਸਬਦੈ ਸਾਦੁ ਨ ਆਇਓ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੋ ਪਿਆਰੁ॥

ਰਸਨਾ ਫਿਕਾ ਬੋਲਣਾ ਨਿਤ ਨਿਤ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ॥ (ਪੰਨਾ-੨੬੯)

ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਬਾਇ ਨ ਪਾਇ॥ (ਪੰ.-੬੭)

‘ਸਬਦੁ’ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਦੁਨੀਆਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਥਵਾ ਭਰਮ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਮੋਲਕ-ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਗ ਸੂਤਾ ਮਰਿ ਆਵੈ ਜਾਇ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਸੋਝੀ ਪਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੬੦੮)

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮੁਠੀ ਜੀਉ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕਰਾਰੇ॥ (ਪੰਨਾ-੨੪੪)

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ-ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ‘ਸਬਦ’ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਘਾਲਣਾ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਸੰਵਰਦਾ।

ਸਤਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਨ ਮੰਨਿਓ ਸਬਦਿ ਨ ਲਗੋ ਪਿਆਰੁ॥

ਇਸਨਾਨੁ ਦਾਨੁ ਜੇਤਾ ਕਰਹਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਰੁ॥ (ਪੰਨਾ-੩੪)

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਸਵਰਸਿ ਕਾਜਾ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੫)

ਸਦਾ ਕਾਰਜੁ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਸੁਹੇਲਾ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਾਰਜੁ ਕੇਹਾ ਹੋ॥

(ਪੰ.-੧੦੫੮)

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰਕ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਘਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਸਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਯਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਹਲਤ-ਪਲਤ ਗਵਾ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਭਸਮੈ ਕੀ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਮਨੁ ਨਹੀਂ ਠਉਰਾ॥

(ਪੰਨਾ-੪੧੫)

ਮਨਸੁਖਿ ਅੰਧਾ ਤਪਿ ਤਪਿ ਖਪੈ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਈ॥ (ਪੰ.-੫੭੧)

- “ਸਬਦੁ ਵਿਸਾਰਨਿ ਤਿਨਾ ਠਉਰੁ ਨ ਠਾਉ॥.....
ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਤਿਨੀ ਦੋਵੈ ਗਵਾਏ ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਵਿਗਾਵਣਿਆ॥” (ਪੰਨਾ-੧੨੩)
- “ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭਸਮੈ ਕੀ ਢੇਰੀ ਖੇਹੁ ਖੇਹ ਰਲਾਇਦਾ॥” (ਪੰਨਾ-੧੦੫੯)
- ‘ਸਬਦੁ’ ਹੀ ‘ਟੇਕ’ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਮਾਇਕੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ।
- “ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਫੇਰੁ ਪਇਆ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ॥” (ਪੰਨਾ-੬੭)
- “ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਛੁਟੀਐ ਦੇਖਹੁ ਵੀਚਾਰਾ॥” (ਪੰਨਾ-੨੨੯)
- “ਸਾਚ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਕੋਇ॥” (ਪੰਨਾ-੯੩੮)
- “ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਪਰਪੰਚੁ ਕਰਿ ਭਰਮਾਈ ਹੋ॥” (ਪੰ.-੧੦੨੪)
- “ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਮੁਕਤਿ ਨਹੀਂ ਕਬਹੀ ਅੰਧੁਲੇ ਧੰਧੁ ਪਸਾਰਾ॥” (ਪੰ.-੧੧੨੭)
- “ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਸੋਈ ਜਨੁ ਸਿੱਝੇ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ॥” (ਪੰਨਾ-੧੪੧੬)
- ‘ਹਉਮੈ’ ‘ਦੀਰਘ’ ਰੋਗ ਹੈ, ਇਸ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵ ‘ਮੈ-ਮੇਰੀ’ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼ ਸਹੇਜ਼ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਹਉਮੈ ਦੇ ‘ਕੰਡੇ’ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ, ਅਨੇਕਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਬਦੁ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ, ਇਹ ‘ਦੀਰਘ-ਹਉਮੈ-ਰੋਗ’ ਹਰਗਿਜ਼ ਦੁਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।
- “ਹਉ ਹਉ ਕਰਦੀ ਸਭ ਫਿਰੈ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉ ਨ ਜਾਇ॥” (ਪੰਨਾ-੮੨੬)
- “ਏਹਾ ਕਾਇਆ ਰੋਗਿ ਭਰੀ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਦੁਖੁ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਇ॥” (ਪੰ.-੫੮੮)
- “ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉਮੈ ਕਿਨੈ ਨ ਮਾਰੀ॥” (ਪੰਨਾ-੧੦੬੭)
- ‘ਸਬਦ’ ਦੇ ‘ਜਹਾਜ਼’ ਵਿਚ ‘ਸੁਰਤ’ ਹੀ ਬੈਠ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ‘ਜਹਾਜ਼’ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਭਵਸਾਗਰ ਨਹੀਂ ਤਰਿਆ ਜਾਂਦਾ।
- “ਬਿਨੁ ਸਬਦ ਪਿਆਰੇ ਕਉਣੁ ਦੁਤਰੁ ਤਾਰੇ ਮਾਇਆ ਮੌਹਿ ਖੁਆਈ॥” (ਪੰ.-੨੪੪)
- “ਬਿਨੁ ਸਬਦੇ ਪਾਰੁ ਨ ਪਾਏ ਕੋਈ॥” (ਪੰਨਾ-੧੦੬੮)
- “ਭਵਜਲੁ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਿਉ ਤਰੀਐ॥” (ਪੰਨਾ-੧੧੨੫)

‘ਸਬਦੁ’ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ‘ਤੱਤ-ਗਿਆਨ’ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਬਦੁ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਹੋਰ ਕਚੀਆਂ ਦਿਮਾਰੀ ਫਿਲੋਸਫੀਆਂ ਦੀ ਫੌਕੀ ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

“ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ ਕਰੇ ਬਿਖਿਆ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੁ॥” (ਪੰ.-੩੯)

“ਸਿੰਮਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜਹਿ ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ ਬਿਨੁ ਸਬਦੇ ਸੁਰਤਿ ਨ ਪਾਈ॥”

(ਪੰਨਾ-੧੧੩੦)

ਮਨ ਦੀ ‘ਮੈਲ’ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸਨਾਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਬਦੁ ਦੀ ਅੰਤਰਭੁਖੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ।

“ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ॥” (ਪੰਨਾ-੨੯)

“ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਜਿਚਰੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਪਿਆਰੁ॥” (ਪੰ.-੩੭)

“ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਨਹੀਂ ਉਤਰੈ ਮੈਲੁ॥” (ਪੰਨਾ-੮੩੨)

‘ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ’ ਦੇ ਮੈਲ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਅਸੀਂ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ‘ਅੰਨ੍ਹੇ ਬੋਲੇ’ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

“ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਆਪੁ ਨ ਜਾਪਈ ਸਭ ਅੰਧੀ ਭਾਈ॥” (ਪੰਨਾ-੮੨੬)

“ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸੁਣੀਐ ਨ ਦੇਖੀਐ ਜਗੁ ਬੋਲਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਭਰਮਾਇ॥” (ਪੰ.-੮੨੯)

“ਸਬਦੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸੇ ਅੰਨੇ ਬੋਲੇ ਸੇ ਕਿਤੁ ਆਏ ਸੰਸਾਰਾ॥” (ਪੰਨਾ-੬੦੧)

“ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਤਿ ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ॥

ਸਬਦੁ ਨ ਸੁਣਈ ਬਹੁ ਰੋਲ ਘਰੋਲਾ॥” (ਪੰਨਾ-੩੧੩)

‘ਸਬਦੁ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੀਰੇ ਜੈਸਾ ਜਨਮ, ਕੌਡੀ ਬਦਲੇ ਅਜਾਈਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‘ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਿਓ ਸੁਪਨਾ ਗਇਆ ਵਿਹਾਇ॥

ਸੁੰਵੇ ਘਰ ਕਾ ਪਾਹੁਣਾ ਜਿਉ ਆਇਆ ਤਿਉ ਜਾਇ॥” (ਪੰਨਾ-੩੪)

“ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ॥” (ਪੰ.-੬੪੪)

“ਸਾਧ-ਸੰਗਤ’ ਵਿਚ ਸਬਦ ਦੀ ਅਟੁਟ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਆਤਮਿਕ ‘ਅਡੋਲਤਾ’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

“ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਬਿਰੁ ਕੋ ਨਹੀਂ ਬੁਝੈ ਸੁਖੁ ਹੋਈ॥” (ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਬਿਰੁ ਕੋ ਨਹੀ ਬੂਝੈ ਸੁਖੁ ਹੋਈ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵਿਣੁ ਥਾਉ ਨ ਪਾਇਨਿ ਭਲੇ ਭਲੇਰੇ। (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ.)

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਦਿੜਾਇਆ ਹੈ ਕਿ 'ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥' ਪਰ ਆਪਣਾ 'ਆਪਾ' ਗੁਰ-ਸਬਦ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬਿਨਾਂ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਆਪੁ ਨ ਜਾਪਈ ਸਭ ਅੰਧੀ ਭਾਈ॥ (ਪੰਨਾ-੪੨੬)

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਕਾਲੁ ਟਰੇ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੧੪)

ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਪੜਿ ਬਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ॥

ਘਟ ਮਹਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਤਿਸੁ ਸਬਦਿ ਨ ਪਛਾਣਹਿ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੫੮)

'ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ' ਵਿਚ ਸਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ 'ਮਾਣ' ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਬਲਕਿ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਜਬ ਲਗੁ ਸਬਦਿ ਨ ਭੇਦੀਐ ਕਿਉ ਸੋਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਿ॥ (ਪੰਨਾ-੧੯)

ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹਿ ਪਤਿ ਖੋਇ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯)

ਮਨਮੁਖ ਸਬਦੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ਜਾਸਨਿ ਪਤਿ ਗਵਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੩੩)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਭੁਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਦਰਗਾਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥ (ਪੰ.-੬੦੦)

ਸਾਚ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਪਤਿ ਨਹੀ ਪਾਵੈ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੂਪ' ਹੈ, ਉਸ ਦਾ 'ਸਬਦ' ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, 'ਨਾਮ' ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਫੋਕੇ, ਬੱਧਾ-ਚੱਟੀ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਰਸਮੀ-ਰਣ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗਣਤੈ ਸੇਵ ਨ ਹੋਵਈ ਕੀਤਾ ਥਾਇ ਨ ਪਾਇ॥

ਸਬਦੈ ਸਾਦੁ ਨ ਆਇਓ ਸਚਿ ਨ ਲਗੈ ਭਾਉ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪੬)

ਸਬਦੈ ਸਾਦੁ ਨ ਆਵਈ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪੭)

'ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ' ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਣ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 'ਸਚੇ-ਮਹਲ' ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਆਚਾਰੁ ਨ ਕਿਨ ਹੀ ਪਾਇਆ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪)

ਸਾਚ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਮਹਲੁ ਨ ਪਛਾਣੈ॥

(ਪੰਨਾ-੪੧੪)

‘ਗੁਰ ਸਬਦ’ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਪਿਰੁ ਨ ਪਾਈਐ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੩੧)

ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਮਾਨੈ ਫਾਹੀ ਫਾਥੀ ਸਾ ਧਨ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਏ॥ (ਪੰਨਾ-੬੯੬)

ਹਾਂ ਜੀ —

ਸਬਦੁ ਦੀ ਸੂਝ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦੁ ਦੀ ਸੂਝ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦੁ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦੁ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦੁ ਦੀ ਕਮਾਈ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦੁ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦੁ ਦੇ ਸਵਾਦ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦੁ ਵਿਚ ਭਿਜੇ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦ-ਸੁਰਤ ਦੇ ਮੇਲ ਬਿਨਾ
 ‘ਸਬਦ-ਸੁਰਤ-ਲਿਵ’ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦੁ ਦੀ ‘ਚੋਟ’ ਬਿਨਾ
 ਸਬਦੁ ਦੇ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਬਿਨਾ

‘ਜੀਵ’ ਦੇ —

ਸਭ ਧਰਮ ਕਰਮ ਫੋਕਟ ਹਨ।
 ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।
 ਜਨਮ ਅਕਾਰਥ ਹੈ।
 ਸਦਾ ਦੁਖ ਹੈ।
 ‘ਆਵਾ-ਗਵਨ’ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਹੈ।
 ‘ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ’ ਹੈ।
 ‘ਮੁਕਤੀ’ ਨਹੀਂ।
 ‘ਸ਼ਾਂਤੀ’ ਨਹੀਂ।
 ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ ਹੈ।
 ਜਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ।

ਏਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਸਬਦ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ‘ਜੀਵ’ —

ਈਰਖਾ ਦਵੈਤ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੈ।
 ਫਿਕਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।
 ਭੁਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
 ਕ੍ਰੋਧ ਤਿਸਨਾ ਵਿਚ ਤਪ ਤਪ ਕੇ ਖਪਦਾ ਹੈ।
 ‘ਭੂਤਨਾ ਤੇ ਬੇਤਾਲਾ’ ਹੈ।
 ‘ਅੰਨ੍ਹਾ-ਬੋਲਾ’ ਹੈ।
 ਅਉਗੁਣਾਂ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।
 ਰਸ ਕਸ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ।
 ਭਵਸਾਗਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ਝੂਠੇ ਧੰਧੇ-ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁੰਮਣਘੇਰ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਨਾਮ-ਰਸ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਪਿਘਲਦਾ।
 ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।
 ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗੀ ਹੈ।
 ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ਆਚਰਣ ਹੀਣ ਹੈ।
 ਅੰਧੇਰ-ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
 ਆਪਣਾ-ਆਪ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ।
 ਨਿਜ ਘਰ ਮਹਲ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।
 ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਤੇ ਖੇੜੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੈ।
 ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 ਹਲਤ-ਪਲਤ ਗਵਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।
 ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
 ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਚਲਦਾ

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ : -

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096